

Nr 106.

Av herr Linders, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om omarbetning av förordningen om landsting i syfte huvudsakligen att landstingen må övertaga hushållningssällskapens verksamhet.

I kungl. förordningen om landsting av den 21 mars 1862 sägs i § 1 angående landstings befogenhet, att det tillkommer landstinget att, i den ordning denna förordning stadgar, rådslå och besluta om för länet gemensamma angelägenheter, vilka avse den allmänna hushållningen, jordbrukets och andra näringars utveckling, anstalter för kommunikationsväsendets befordrande, hälsovård, undervisning, allmän ordning och säkerhet med mera dylikt, så vitt dessa angelägenheter icke enligt gällande författningar tillhöra offentlig myndighets ämbetsåtgärd. Härav framgår, att landstingens befogenhet är mycket vidsträckt. Deras arbete kan utöver politisk uppgift och härdvunnen verksamhet för hälsovård, undervisning, kommunikationsväsen m. m. med fullt berättigande spännas över alla områden, där den äldre hushållningssällskapsinstitutionen nu verkar.

För att ersätta hushållningssällskapen på näringslivets olika områden saknar emellertid landstingen både anpasslig helhetsorganisation och för detaljuppgifter lämpade organ. Klart är också, att en sådan för praktiskt arbete avsedd institution som landstingen efter den sistförflutna mansålderns oerhörda materiella utveckling ej heller i övrigt skall kunna fylla sina uppgifter på tillfredsställande vis. Men även hushållningssällskapen äro ingalunda tidsenliga. Den ena som den andra behöver reformeras och utvecklas i flera hänseenden. Och det synes mig som om starka skäl tala för ett sammansmältande av de båda samskonförsamlingarna till en enda länsorganisation.

Landstinget är i så måtto en modärn samhällelig institution, som

dess ledamöter numera äro direkt folkvalda och representera olika slag av näringar, intressen och klasser. Som beslutande och anslagsgivande församling har det således en acceptabel organisationsform. De valda ombuden kunna även till en viss grad genom olika slags utskott förbereda och pröva förekommande förhandlingsärenden och åtminstone gruppvis bilda sig självständigt omdöme om dessa. Länsstyrelsen har dessutom att förbereda vissa frågor. Och genom särskilda kommittéutredningar hava även landstingsmännen sökt att för sig klargöra viktiga ärenden, i synnerhet när dessa beröra nya områden. Däremot saknar landstinget en fast organiserad styrelse med på jordbruket och dess binärningar, liksom i allmänhet på dess verksamhetsfält fackligt och praktiskt skolade tjänstemän och biträden, vilka snabbt och säkert skulle kunna förbereda inkommande ärenden samt föra de fattade besluten ut i det levande livet och där följa deras verkningar. Visserligen har man genom särskilda styrelser eller annorlunda sökt avhjälpa bristerna. Men ersättningen för det avsaknade har i regel blivit för dyr och i allt fall icke verkat rationellt.

Gå vi åter till hushållningssällskapet, så har detta i motsats till landstinget en i allmänhet god administrativ organisation, som fyller uppgiften att förbereda och utföra besluten samt även i övrigt vårdar dess angelägenheter. Dess centrala ledning är så mycket smidigare och verksammare, emedan den förfogar över en ganska utsträckt rätt att besluta i detaljfrågor och även till en viss grad fritt förfogar över anslag. I motsats härtill står den beslutande församlingen själv, hushållningssällskapets års- eller halvårsammanträde — icke minst när denna består av ombud eller fullmäktige för pastoratkommittéer, distrikt eller s. k. gillen — så gott som maktlös, utan organisation, utan förmåga att göra sig verkligt gällande. Varje försök att i beslut göra principiella eller reella avvikelser från förvaltnings- eller beredningsutskottsförslag strandar i regel, när den beslutande församlingen utom i sällsynta undantagsfall ej kan göra sig närmare underrättad genom representationsutskott eller annorlunda, ej kan ägna ärenden en granskning, på vilken eget omdöme kan byggas. Därför äro hushållningssällskapens möten rena parodien på representation för allmänna frågor. Hundratusentals kronor beviljas i anslag, viktiga organisationsfrågor avgöras, tjänster upprättas och värdefulla förslag avlivas, utan att en stor del av de beslutande veta annat än att »det skall så vara». Alla de många val ett hushållningssällskap har att förrätta ske ofta på förslag utav en enda person. Nu är det visserligen så, som jag ovan medgivit, att hushållningssällskapen i allmänhet ha en förträfflig administra-

tiv styrelse, varigenom sunt förstånd och praktisk blick undviker kotteri-systemets ensidiga verkan.

Emellertid äro i varje fall de hundraåriga hushållningssällskapen en allt för otidsenlig institution för att utan förändrad sammansättning och organisation få upprätthålla sitt monopol på att representera stora och viktiga näringsgrenar och efter eget skön disponera väldiga summor i det allmännas budget. Hushållningssällskapen rekryteras genom eget inval och rymma icke inom sig en fyllig och rättvis representation för de näringar, de skola företräda. Slutligen är det inom många hushållningssällskap ännu så, att de icke äga en särskilt vald representation, utan en var tillstädeskommande medlem har rösträtt, varför ibland en tillfälligt för ändamålet hoptrumfad majoritet har kunnat förrycka utgången av en enstaka fråga. Hushållningssällskapens historia saknar icke exempel härpå.

Landstingens uppgifter äro liksom även hushållningssällskapens ganska varierande inom olika län. Arbetsfördelningen är ofta ojämn. Skogsvård och fiske äro exempel på viktiga näringar, som i ena länet få stöd av landsting och i det andra av hushållningssällskap. Veterinärväsen och offentlig arbetsförmedling äro andra områden, där man varit oviss om vilkendera institutionen varit den rätta att vårda sig därom. En rågångsutstakning avseende ärendens fördelning mellan landsting och hushållningssällskap har ofta varit på tal och även genomförts i somliga län, men med varje ny fråga, som kommit på dagordningen, hava nya tvistigheter uppstått.

I län, där folk med andra huvudintressen än jordbruket vunnit ökat inflytande inom landstinget, ha sålunda åtskilliga frågor rörande jordbruket och dess närmaste binärningar skjutits över till hushållningssällskapet, vilket helt naturligt med sina begränsade ekonomiska resurser haft svårt att tillmötesgå nya anslagskrav. På andra ställen har det åter varit hushållningssällskapet, som ställt sig avböjande under hänvisning till landstinget. Naturligtvis bliva dylika slitningar icke sällan orsaken till att uppmuntransvärda näringar gå utan anslag.

En annan sida av saken är, att hushållningssällskapens uppgifter alltmera kringskäras; i saknad av beskattningsrätt ha de en fast ekonomisk begränsning. Icke heller utan skäl motse hushållningssällskapen med bekymmer de allmänna institutionernas frigörelse från rusdrycksmedlen. Det kan komma att betyda större ekonomisk ofrihet och minskad rörelsefrihet för hushållningssällskapen i synnerhet, i fall icke staten förmås att binda sig för direkta anslag, som räcka för växande och växlande behov. Däremot äro landstingen så till vida eko-

nomiskt tryggade, i det de utöver andra allmänna medel jämväl förfoga över beskattningsrätt inom sitt område.

En samfällid länsorganisation, i sig förenande de båda gamla institutionernas fördelar med undvikande av deras svagheter, kan förutom vad den representerar i praktisk nytta även vara en ekonomisk styrka. Landsting och hushållningssällskap förbruka nu årligen över en miljon i administrationskostnader. För närvarande bestå landstingen sig med var sin sekreterare, ofta även en kamrerare var, samt med var sitt förvaltningsutskott. Åtskilliga löner, arvoden och andra omkostnader skulle säkerligen besparas genom en sammanslagning.

Utöver sina andra uppgifter ha landstingen även den politiska att välja ledamöter till Riksdagens Första kammare. Man håller ofta före att den senare uppgiften och därav följande ledamotsval efter partilinjer skulle vara stridande mot verksamheten i övrigt. Mig synes emellertid som om sådana bekymmer bottnade i ett blint misstag. Verkligheten är nog den, att varje parti söker sina skickligaste, på näringslivets skilda områden såväl som eljes i praktiska värv prövade och förfarna män som representanter till landstingen — ja, jag vill gärna tro, att så sker mera nu än förr. Entreprenadssystemet i det offentliga livet för vissa intressegrupper är utdömt. Talet om att folkets djupare lager skulle ha mindre vilja och förståelse för näringarnas befrämjande har erfarenheten fullt vederlagt under den demokratiska utvecklingen.

Riksdagen själv torde vara ett exempel på att näringslivet endast blivit mera mångsidigt representerat efter rösträttsutsträckningen. Landets nyttiga näringar ha aldrig något att frukta av folket självt — även om en och annan av de gamla i första skrällen över maktförflyttningen gör sin sortie ut ur politiken med en förnämt avböjande gest åt den s. k. partidisciplinen.

Ingenting torde föröfrigt ge ett överhus så mycket pondus och styrka som förhållandet, att dess representanter korats av en ur näringslivets olika grenar proportionellt hopsatt korporation, vars egentliga uppgift avser näringsliv, undervisning och samhällliga intressespörsmål över huvud. Icke heller har man hört, att stadsfullmäktige i Stockholm eller övriga städer, som ej ingå i landsting och således sakna denna tudelning som det övriga landet får dragas med, att de tagit skada i fråga om duglighet för annan samhällelig gärning, emedan de vid enstaka tillfällen som elektoror förrätta val till Riksdagens Första kammare!

Det torde därför ur olika synpunkter vara önskvärt, att den frågan nu tages till allvarlig omprövning, huruvida det kunde lända till nytta och besparing, ifall landsting och hushållningssällskap slötos tillhopa i

en gemensam organisation för varje län och dess i mångt och mycket sammanflytande verksamhet centraliserades under gemensam ledning.

Den fastaste utgångspunkten har synts mig vara den, att landstinget utvidgade sin verksamhet till att även omfatta hushållningssällskapets. Ett sådant mera mångsidigt landsting kunde under tiderna mellan sina sammanträden lämpligen företrädas av en styrelse eller ett förvaltningsråd på 7 till 15 personer, antalet beroende av länets storlek.

I övervägande torde jämväl tagas en sak, som framhållits både ute i landet och i Riksdagen, huruvida ej då såväl förvaltningsråd som utskott och nämnder borde sammansättas av olika meningsgrupper efter proportionella grunder, exempelvis liksom Riksdagens utskott.

Man måste möjligen även tänka på ett annat namn, om även landsting eller »länsting» torde vara nog så lämpliga benämningar. De gamla institutionerna böra naturligtvis i tillämpliga delar tagas till förebild. Självfallet borde landstingets beskattningsrätt liksom även kravet på kvalificerad majoritet för fattande av vissa beslut bibehållas.

Det har endast kunnat bliva några jämförelsevis flyktiga konturer. Men med stöd av det nu anförda tillåter jag mig härmed vördsamt hemställa,

att Riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en allsidig utredning, huruvida och i vad mån kungl. förordningen om landsting av den 21 mars 1862 kräver omarbetning och förändring, förnämligast i syfte att landstingen helt eller delvis må övertaga jämväl hushållningssällskapets verksamhet samt, ifall därigenom kan förutses ekonomiska besparingar, näringarnas rationella vårdande eller andra praktiska fördelar, utarbета och för Riksdagen framlägga förslag därom.

Stockholm den 24 januari 1913.

Sven Linders.